

Závěrem lze říci, že i přes některé nedostatky a složitou strukturu je Hilmarova kniha cenným přínosem pro studium transformace a paměťových studií. Přináší hlubší porozumění tomu, jak lidé ve střední a východní Evropě zažívali a interpretovali radikální ekonomické změny, a nabízí inspirativní příklad toho, jak lze kombinovat morální ekonomii s kolektivní pamětí, aby bylo možné pochopit složité procesy společenských a kulturních transformací. Hilmarova kniha ukazuje, že transformace není jen ekonomickým procesem, ale zasahuje hluboko do kulturních struktur společnosti a ovlivňuje to, jak lidé vnímají spravedlnost, zásluhy a své vlastní místo ve společnosti.

*Kateřina Fuksová*

DOI: <https://doi.org/10.54681/c.2024.2.14>

**VOJTĚCH KESSLER, JOSEF ŠRÁMEK, 3. 7. 1866 – bitva u Hradce Králové. „Válka Němců s Němci“ v české historické paměti, Praha: Havran, 2024, 234 s.**

Vojtěch Kessler působící v Historickém ústavu AV ČR a Josef Šrámek z Muzea východních Čech v Hradci Králové v popularizační knize vydané v řadě „Dny, které tvořily české dějiny“ nakladatelství Havran sestavili velmi zajímavou mozaiku různých pohledů na jednu z klíčových událostí (nejen) českého 19. století. Příběh královohradecké bitvy z 3. července 1866 převyprávěli v úzké vazbě na její reflexi a komemoraci v 19. až 21. století.

Pokud by čtenář očekával, že kniha bude pouhým faktografickým popisem příčin, průběhu a významu hradecké bitvy, byl by velmi zklamán, protože kniha představuje kombinaci celkem 17 kapitol, z nichž každá přináší trochu jiný úhel pohledu, jímž autoři nahlízejí na celou prusko-rakouskou válku z roku 1866. Čtenář proto ve výsledku nemusí číst knihu celou tradičním způsobem od začátku do konce, ale vybírat si třeba jen některé kapitoly či poměrně volně přeskakovat mezi kapitolami, které jsou pro něj atraktivnější.

Některé kapitoly jsou psány spíše tradičním způsobem dějin vojenství, a přinášejí tedy mnohdy velmi detailní popisy bojových operací, faktografické výčty jmen velících důstojníků atd. – např. v kapitole 3b) nazvané „Soumrak rytířstva aneb Srážka jezdeckta u Střezetic“ (s. 52n.) nebo v kapitole 7b) „nazvané Krvavá lázeň v lese Svíb aneb Bod zvratu v královohradecké bitvě“ (s. 150n.). Jiné kapitoly nahlízejí na dílčí aspekty bitvy, které bývají obvykle spíše opomíjeny – zdařile se to podle mého názoru povedlo autorům např. v kapitole 3a) nazvané „Počet padlých koní mluví za vše“ aneb o Zapomenutých obětech prusko-rakouské války“ (s. 40n.), když nepřináší jen výčty padlých zvířat, ale pokouší se uchopit význam koní v hradecké bitvě v co největší šíři, která tak

sahá od slavného obrazu Antonína Sochora, zachycujícího jízdní boje, až k zamýšlení nad často velmi niterným vztahem vojáka a jeho koně.

Některé další kapitoly se snaží připomenout širší okolnosti hradecké bitvy a zasadit tak celou událost do širšího kontextu – např. celá kapitola 6a) nazvaná „Hledání viníka aneb Běda poraženým“ (s. 112n.) připomíná osobnost rakouského hlavního velitele Ludwiga von Benedek a zevrubně analyzuje tehdejší novinové diskuse o jeho vině na celé katastrofální porážce rakouských armád. Oceňuji, že autoři nesklouzávají k jednoduchým soudům, ale snaží se vnímat osobnost polního zbrojmistra co nejkompexněji, přičemž otázka viny za celou porážku s časovým odstupem už více než 150 let ztrácí na významu (s. 125–126). Podobně kapitola 8a) s názvem „Pruský učitel proti rakouskému sedlákovu aneb Sociální složení armád v roce 1866“ (s. 168n.) přináší zamýšlení nad významem všeobecné branné povinnosti a vlivu tohoto institutu na formování moderních kolektivních identit, když zdařile připomíná, že armáda se v habsburské monarchii nikdy nestala integrální součástí občanské společnosti, ale zůstala institucí spojenou především s osobou císaře (s. 175).

V neposlední řadě zaslouží ocenění lehkost a svižnost celého textu, který je psán velmi poučeným a faktograficky ukotveným způsobem, ale zároveň je čtivý. Kniha proto představuje zdařilý příklad popularizačního textu, který je určen především široké čtenářské obci. V textu proto nacházíme mnoho přímých citací (včetně dobových zdrojů, např. ve formě deníků a zápisků různých účastníků hradecké bitvy), ale bez (v tomto kontextu) nadbytečných odkazů a poznámkového aparátu. Ocenit lze také zařazení velmi pečlivého a rozsáhlého bibliografického soupisu (s. 227–236).

Knize jsem nucen vytknout několik drobností, které jsou převážně technického rázu, a proto snižují její hodnotu. Předně lituji, že v knize není označeno autorství jednotlivých kapitol. Není proto zřejmé, jaký je podíl obou autorů v celkovém objemu knihy či zda jsou jednotlivé kapitoly dílem vždy jednoho z autorů či výsledkem společné práce. Zároveň není zřejmé, proč jsou všechny kapitoly (vyjma první) rozděleny na podkapitoly značené písmeny a) a b). Nikde v knize navíc není odůvodněno, zda podkapitoly vždy tvoří určitý vyšší celek – např. třetí kapitola tak pravděpodobně má spojovací motiv koní a jezdecktva a jejich roli v hradecké bitvě (s. 40n.) nebo šestá kapitola je zaměřena na problematiku velení a viny rakouského vedení (s. 112n.). Domnívám se, že kdyby autoři vynechali některé zbytečně rozsáhlé faktografické soupisy (např. přehled bojových sestav obou armád na s. 221–225) a místo toho zařadili několik krátkých odstavců o své metodě a základních přístupech, hodnotu celé knihy by jednoznačně zvýšili. Plně chápu, že popularizační práci není nutné důkladně metodologicky ukotvovat, ale přesto soudím, že několik slov o systému (nejen řazení) kapitol by bylo jednoznačně k užitku. V neposlední řadě

lituji, že kniha postrádá alespoň základní obrazovou přílohu, neboť zařazení jednoho (!) obrázku a jedné malé mapky na nečíslované s. 226 hodnotím jako nedostatečné. V tomto kontextu velmi postrádám např. zobrazení nedávno instalovaného Novákova pomníku (s. 50–51).

Ve výsledku nicméně soudím, že Vojtěch Kessler a Josef Šrámek společně napsali zdařilé dílo, které mohou s užitkem číst nejen zájemci o hradeckou bitvu a obyvatelé východních Čech, ale i mnohem širší okruh čtenářů, neboť se jedná o popularizační počín, který nabízí pestrou a inspirativní mnohost pohledů na událost. Kniha nevynáší jednoznačné a definitivní soudy, ale vše chápe v mnohem širším kontextu a zároveň hledá hlubší příčiny. Knihu bych navíc doporučoval ke čtení i studentům historické vědy, protože velmi zdařile ukazuje slabost profesionální historiografie (zejména na s. 192n.) a zároveň zásadní podíl amatérských historiků i přímých účastníků (zejména J. N. Steinského) na utváření podoby našich přestav o významu a odkazu hradecké bitvy.

*Jakub Hajíček*

DOI: <https://doi.org/10.54681/c.2024.2.15>

**ESZTER B. GANTNER, *Die Großstadt und das Wissen. Urbane Wissensformate in Budapest 1873–1914*, Marburg: Verlag Herder-Institut, 2024, 292 s.**

Herderův institut v Marburgu vydal rukopis Ester B. Gantnerové (1971–2019), své tragicky zemřelé pracovnice, která se odborně zabývala obdivuhodnou šíří témat, jako jsou židovská, migrační nebo urbánní studia, městská antropologie či digitální historie. Ve své poslední knize se Gantnerová zabývá Budapeští, přičemž k této metropoli přistupuje jako k laboratoři, v níž se proces modernizace a urbanizace jako výsledek přenosu znalostí úzce propojoval s procesem budování národa. Kniha „Metropole a vědění“ identifikuje různé strategie urbanizace v letech 1850–1914. Zkoumá propojení lokálních logik a evropských modernizačních procesů a zaměřuje se na místní adaptaci evropských znalostních formátů. Zajímá se přitom o roli odborníků a jejich networking, tedy sítí, které tyto procesy umožnily svými znalostmi, zejména v oblasti urbanistického plánování a rozvoje. V centru studie stojí Průmyslový palác první uherské národní výstavy v roce 1885 a Urania jako zvláštní „trhy“ transferu těchto znalostí. Gantnerová představuje první moderní urbánní dějiny Budapešti s tím, že analyzuje její metropolitní rozvoj prostřednictvím otázky transferu znalostí na místní úrovni.